

ANDRAGOGICKO-SOCIÁLNE DILEMY EDUKÁCIE RÓMOV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Andragogical-social Dilemmas of Roma Education in the Slovak Republic

TIBOR LORAN

Námestník riaditeľa pre pedagogickú činnosť
Ústav európskych rómskych štúdií
Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety
Námestie 1. mája, 810 00 Bratislava, Slovenská republika
e-mail: loran@stonline.sk

Abstrakt

Prednáška z andragogicko-sociálneho aspektu v širších spoločenských dimenziách deskriptívne analyzuje súčasné neprekonateľné dilemy edukácie Rómov v Slovenskej republike v rámci inštitucionálneho vzdelávania na začiatku 21. storočia. V kontexte predmetnej andragogicko-sociálnej problematiky prednášajúci zároveň poukazuje na význam a potrebu zintenzívnenia andragogického pôsobenia aj smerom k segregovaným a marginalizovaným Rómom žijúcim v osadových getách v Slovenskej republike.

Abstract

The presentation andragogical-social aspect descriptively analyzes, in broader social dimensions, the current insurmountable dilemmas of Roma education within the institutional education at the beginning of the 21st century. In the context andragogical-social issues the lecturer also points out the importance and the need for intensified andragogical action towards segregated and marginalized Roma living in settlements and ghettos in the Slovak Republic.

Kľúčové slová

Dilemy, edukácia, Rómovia, osady, marginalizácia, segregácia.

Key words

Dilemma, education, Roma people, settlements, marginalisation, segregation.

Predpokladáme, že v rámci Eurozóny už žiadny štát nepochybuje o tom, že Slovenská republika sa takpovediac „rýchlikovo prehupla“ do vyššieho civilizačného stupňa. Stupňa, v ktorom sa začali považovať informácie a poznatky, vzdelanie a vedomosti, veda, výskum a inovácie za hlavný motor ekonomického rastu. To by malo mať vplyv na zvyšovanie životnej úrovne obyvateľstva, zamestnateľnosti čo najväčšieho počtu ľudí a národnej konkurencieschopnosti vo všetkých oblastiach. Vytvoril sa takpovediac vedomostný štvorec, ktorý zahŕňa vzdelávanie, veda, výskum a inovácie. Explicitne aj tento vedomostný štvorec poukazuje na to, že vedomosti získané vzdelávaním a všeobecnou praxou sa prakticky stali a naďalej sa budú stále viac stávať „vo všetkých smeroch nevyčerpatelnými zdrojmi“ (Toffler, Tofflerová, 1995, s. 42). A práve prostredníctvom týchto nevyčerpatelných zdrojov sa aj slovenská spoločnosť procesne pretransformováva na vedomostnú, s ekonomikou a službami taktiež náročnými na preukazovanie znalostí. Dochádza tak k novej ekonomickej paradigme, ktorej rozvoj je determinovaný najmä kvalitou edukačných služieb, ktoré poskytuje sektor vzdelávania. To znamená, že práve tých služieb, ktoré najvýraznejšie ovplyvňujú produkciu potenciálu ľudského kapitálu¹ a následne status jednotlivca či skupín na súčasnom národnom aj európskom trhu práce.

V tejto etape rozvoja v slovenskej spoločnosti zaznamenávame na jednej strane rýchly civilizačný rozvoj, tlak na získavanie a neustále zvyšovanie potenciálu ľudského kapitálu skupín, spoločenstiev a národa. To za účelom zamestnateľnosti čo najväčšieho počtu občanov v priebehu celého ich produktívneho života a zvyšovania národnej miery zamestnanosti v štáte. Na druhej strane však v našej spoločnosti existuje viac ako 680 rokov veľmi početne sa zvyšujúca, explicitne dnes už sociálne a ekonomicky degradovaná (marginalizovaná), pologramotná až analfabetická rómska populácia, existenčne žijúca vo viac ako 1575 osídleniach rôzneho typu.

Vo veľkom počte je táto populácia silne koncentrovaná najmä v etnicky segregovaných osadách či unimobunkových getách na vidieku, ale i v niektorých

¹ **Ľudský kapitál Rómov** – „*chápeme ako súhrn všetkých individuálnych potenciálov Rómov, ktorí spoločne ako celok explicitne vytvárajú ľudský kapitál lokálneho rómskeho spoločenstva existenčne žijúceho v konkrétnych obciach – osadách, unimobunkových getách, mestách – mestských štvrtiach, vyšších územných celkoch, mikroregiónoch, regiónoch a na území Slovenskej republiky. V rámci celej rómskej minority ľudský kapitál chápeme ako súhrnný ukazovateľ najmä jej všetkých produktívnych schopností, vedomostí, zručností, návykov, kvalifikácií, vzorcov správania, hodnôt, motivácií, tradícií, zvykov, zjavne všetky explicitne preverované v životných stratégiách v konkrétnych rómskych lokálnych spoločenstvách existenčne žijúcich v etnických osídleniach*“ (Loran, 2006, s. 107).

mestách, ktorá je už dnes charakterizovaná indikátormi absolútnej chudoby, resp. sociálnej biedy. Najsegregovanejšie osady či unimobunkové getá sú najčastejšie vzdialené od tejktoej obce od 1000 až 8000 metrov a sú bez civilizačnej infraštruktúry (tabuľka 1). Obvykle obyvatelia rómskych osád absolvujú povinnú školskú dochádzku, a to na špeciálnych základných školách pre deti s mentálnym postihnutím (predtým osobitné základné školy), ktoré ako jediné z typov základných škôl sa nachádzajú v tesnej blízkosti rómskych osád (napríklad takáto situácia je v obciach v prípade osád v Pavlovciach nad Úhom, Trhovišti, Vtáčkovciach, Gelnici, Richnave, Letanovciach, Markušovciach, Rudňanoch, Krompachoch, Sečovciach, atď.). To znamená, že v týchto a mnohých ďalších osadách sa marginalizovaným Rómom odporúča absolvovať povinnú školskú dochádzku na týchto špeciálnych základných školách ako jedinej nožnej edukačnej alternatívy v rámci ich celožívotného vzdelávania. Ako ukazuje doterajšia prax a vzdelanostná štruktúra osôb dlhodobo nezamestnaných v produktívnom veku, kvalitatívny výstup zo špeciálnych základných škôl pre mentálne postihnuté deti nemôžeme očakávať ani v najbližších 50 rokoch, aj vzhľadom na reálne nastavenú národnú edukačnú paradigmu Rómov. Aby sme si dobre všetci uvedomili, tento typ základnej školy totiž vôbec nereaguje na výzvy a potreby vedomostnej spoločnosti. Poukazuje na to aj fakt, ktorým je, že väčšia časť marginalizovaných Rómov po ukončení povinnej školskej dochádzky ako 15roční hneď ukončí nielen svoju edukačnú trajektóriu, ale aj rozvoj osobnostného potenciálu napriek tomu, že ide o početne veľkú skupinu nie mentálne retardovaných, ale mentálne zdravých jedincov. Títo jedinci v priebehu svojho ďalšieho života ako cieľová skupina politik celožívotného vzdelávania nie sú nielen účastní,² ale nie sú ani identifikovaní. Vzhľadom na to, že zodpovedná národná školská exekutíva doteraz ani vo vládných materiáloch, ako sú napríklad Stratégia celožívotného vzdelávania a celožívotného poradenstva³ a Konceptia výchovy a vzdelávania rómskych detí a žiakov vrátane rozvoja stredoškolského a vysokoškolského⁴, neidentifikovali Rómov ako **cieľovú skupinu politik celožívotného vzdelávania**, tak pre tieto účely, ale i pre účely **andragogického**,

² Na túto skutočnosť už v roku 2004 upozornila aj Európska komisia vo svojej správe *The Situation of Roma in on Enlarged European Union* – časť Celožívotné vzdelávanie Rómov – v ktorej konštatovala, že „pre túto oblasť je Slovenská republika neúspešná v identifikovaní Rómov ako cieľovej skupiny politik celožívotného vzdelávania“ (2004, s. 68).

³ Bližšie vládný materiál číslo: UV-6752/2007, prerokovaný vládou SR dňa 25. 4. 2007 s schváleným uznesením č. 382/2007.

⁴ Bližšie vládný materiál číslo: UV-5940/2008, prerokovaný vládou SR dňa 2. 4. 2008 a schváleným uznesením č. 206/2008.

sociálneho, edukačného, misijného, zdravotníckeho, atď. pôsobenia, môžeme za takéto spoločenstvo Rómov považovať osoby, ktoré sú väčšinovým obyvateľstvom všeobecne považované za Rómov, a to na základe ich prvej vizuálnej identifikácie. Ďalej sú to osoby, ktoré deklarujú svoju príslušnosť k rómskej minorite ako celku a aj k lokálnemu rómskemu spoločenstvu, v ktorom žijú a považujú ho za rómske, vytvárajú územne a sociálne ohraničené rurálne a mestské lokálne rómske spoločenstvá v rôznych typoch osídlení a sú sociálne odkázaní vzhľadom na ich sociálnu situáciu, ktorej riešenie si vyžaduje uplatňovať špecifické sociálne a andragogické intervencie v rámci sociálnej či edukatívno-sociálnej práce s nimi ako s jednotlivcami či skupinami. Vzhľadom na charakteristické znaky rómskej minority (bližšie tabuľka 2) v skutočnosti Rómovia v politike celoživotného vzdelávania a andragogicko-sociálneho pôsobenia vytvárajú špecifickú cieľovú skupinu, voči ktorej je nutné uplatňovať aj špecifické sociálno-andragogické intervencie. Jej špecifickosť spočíva najmä v tom, že okrem explicitných typických charakteristických znakov, ktoré sú vlastné len tejto minorite (žiadna iná menšina sa takýmito znakmi nereprezentuje), vyznačuje sa aj špecifickými potrebami, ktoré si v rámci nášho pôsobenia za účelom ich saturácie vyžadujú nielen túto našu akceptáciu, ale aj uplatňovanie špecifických sociálnoandragogických intervencií. Za takéto môžeme považovať napĺňanie takej požiadavky, aby zabezpečenie, organizácia a samotná realizácia našich adresných intervencií smerom k predmetnej špecifickej cieľovej skupine bola adekvátne koherentná s ich osobitosťami telesného a psychického vývinu a stavu, životnou existenciou v etnicky segregovanom rómskom spoločenstve a v marginalizovanom osídlení, preferovanými životnými stratégiami, reálnym edukačným statusom a potrebami vedomostnej ekonomiky.

Ako sociálny andragóg a vysokoškolský učiteľ som presvedčený o tom, že nie za všetko nedobré, niekedy až zlé, si môžu samotní Rómovia. Totižto: oni edukačnú národnú paradigmu nevytvorili. A že tá súčasná je nevyhovujúca pre potreby spoločnosti založenej na vedomostiach a až poškodzujúca meno Slovenskej republiky, dôkaz nám podáva neustále sa zvyšujúci počet špeciálnych základných škôl (napríklad v školskom roku 1990/1991 ich bolo na našom území iba 111 a v školskom roku 2005/2006 sa ich počet zvýšil na neuveriteľných 167). V správe Ministerstva školstva Slovenskej republiky z roku 2004 (č. materiálu: 12038/2004, príloha č. 3, s. 1) sa k predmetnej problematike uvádza nasledovné: *„Štatistické údaje MŠ SR ukazujú, že každoročne je približne 15 000 rómskych žiakov neúspešných na základnom stupni vzdelávania. Väčšina týchto ľudí si už nikdy v živote nedokončí základné vzdelanie“*. Obyvateľstvo existenčne žijúce

v segregovaných osadách⁵ či iných getových sídlach predstavuje dnes už takú časť slovenskej populácie, ktorá na začiatku 21. storočia sa vyznačuje nielen absolútnou chudobou spôsobilostí,⁶ ale i takými charakteristickými znakmi (tabuľka 2), ktoré ju na jednej strane na ďalších 50–100 rokov diskvalifikujú zo zastávania aktívneho statusu na národnom a európskom trhu práce. Na druhej strane ju predurčujú celoživotne zastávať aktívny status najmä v sociálnej sieti, byť odkázanou na sociálne intervencie národnej exekutívy a príslušných odborníkov, a to napriek tomu, že za obdobie rokov 1999–2005 sme na riešenie tejto problematiky vynaložili viac ako 4 a pól miliardy slovenských korún.

Tab. 1: Najsegregovanejšie rómske osídlenia v Slovenskej republike

Kraj	Obec – rómska osada	Okres	Vzdial. od obce	Voda	Kanal.
Prešovský	Hrabské	Bardejov	1000 m	nie	nie
	Ortuťová	Bardejov	1000 m	nie	nie
	Lenartov	Bardejov	1500 m	nie	nie
	Spišské Bystré	Poprad	1200 m	nie	nie
	Drieňová Nová Ves	Prešov	3000 m	nie	nie
	Kendice	Prešov	1500 m	nie	nie
	Víťaz	Prešov	1500 m	nie	nie

⁵ **Osada** – „Ide o zoskupenie chatrčí, domkov obývaných Rómami, ktoré majoritné obecné, či iné spoločenstvo vníma ako rómske osídlenie. Obvykle sa tieto osady nachádzajú v jednom priestore, v extravilánovej, segregovanej časti v príslušnej obci. Prevažne ide o nelegálne stavby chatrčí, domkov s nedostatočnou, alebo žiadnou civilizačnou infraštruktúrou. Rómska osada nevytvára samostatný urbanistický celok a obývajú ju rodiny s rovnakými antropologickými a etnickými znakmi. Napríklad v slovenských podmienkach v segregovaných osadách existencie žijú iba marginalizovaní a exkludovaní Rómovia bez ohľadu na to, k akému subetnickému spoločenstvu deklarujú svoju príslušnosť. Chatrče v osadách nezodpovedajú spoločensky uznanému štandardu bývania a ľudská existencia v nich je v rozpore s právom na dôstojný, zdravý a bezpečný život“ (Loran, 2008, s. 9).

⁶ **Chudoba spôsobilostí** – vzhľadom na tému tejto prednášky chápem ňou explicitný stav u marginalizovaného Róma, rómskej skupiny či rómskeho spoločenstva, v ktorom dlhodobo pozorujem deficit takých individuálnych spôsobilostí, ktoré by im mali napomôcť inkluzovať sa do štruktúr slovenskej i európskej spoločnosti, nezávisle, slobodne a plnohodnotne v nich existencie žiť, zvyšovať kvalitu svojho života a realizovať svoj individuálny potenciál, alebo ľudský kapitál na trhu práce.

Kraj	Obec – rómska osada	Okres	Vzdial. od obce	Voda	Kanal.
Košický	Milpoš	Sabinov	1500 m	nie	nie
	Rožkovany	Sabinov	1000 m	nie	nie
	Bídovce	Košice – okolie	1000 m	nie	nie
	Drahňov	Michalovce	2000 m	nie	nie
	Tušice	Michalovce	1000 m	nie	nie
	Drnava	Rožňava	1200 m	nie	nie
	Krasnohorské Podhr.	Rožňava	3000 m	nie	nie
	Kunová Teplica	Rožňava	2000 m	nie	nie
	Horná	Sobrance	1500 m	nie	nie
	Letanovce	Spišská Nová Ves	2000 m	nie	nie
	Rudňany	Spišská Nová Ves	1000 m	nie	nie
Bansko- bystrický	Badín	Banská Bystrica	1000 m	nie	nie
	Halič	Lučenec	4000 m	nie	nie
	Otročok	Revúca	2000 m	nie	nie
	Dubovec	Rimavská Sobota	3000 m	nie	nie
	Kaloša	Rimavská Sobota	1000 m	nie	nie
	Ožďany	Rimavská Sobota	3000 m	nie	nie
	Veľké Zlievce	Veľký Krtíš	1000 m	nie	nie
	Sása	Zvolen	8000 m	nie	nie
	Dobrá Niva	Zvolen	1000 m	nie	nie
Žilinský	Liptovská Porubka	Liptovský Mikuláš	3000 m	nie	nie
Trnavský	Prašník	Piešťany	1500 m	nie	nie

Zdroj: Loran, 2008, s. 87

Tab. 2: Charakteristické znaky a špecifické problémy slovenskej rómskej minority

Extrateritorialnosť – minorita nemá vlastné územie, kultúrnu príslušnosť k inému štátu tak, ako iné etnické menšiny.	Vnútroetnická komunikácia – pretrváva výlučne v materinskom, rómskom jazyku, ktorého lingvistickým základom sú rôzne vzájomne od seba odlišné regionálno-lokálne dialekty.
Etnická heterogennosť – minorita je vnútorne vytváraná samostatnými subetnickými subminoritami, ako napr. olašskou, rumungro, maďarskou, sinty, atď.	Postoj k vlastnej rómskej etnicite – pretrváva indifferenčný. Početne veľká skupina Rómov deklaruje svoju subjektívnu etnickú identitu k iným etnikám, ako napr. maďarskej, českej, ukrajinskej, atď.
Etnická štruktúrovanosť a kastovná štruktúra – iba prostredníctvom rodiny, ktorá vo veľkej miere preferuje rodovo afinitno-endogamné a matrimonické vzťahy. Samotná sociálna štruktúra minority neumožňuje vytváranie mobilitej dráhy pre Rómov z nižších vrstiev tak, aby mohli patriť do vyššej rómskej vrstvy. Tento dištanc pre Rómov z nižších vrstiev je determinovaný zatvorenosťou vyššej rómskej vrstvy a najmä afinitívnymi väzbami.	Sociálny status – najnižší s negatívnym obrazom, na ktorého transformáciu minorita akoby rezignovala. Spoločenská neúspešnosť – väčšinovou populáciou je minorita vnímaná ako neúspešná oproti ostatným menšinám, ako napr. maďarskej, českej, atď. Minorita v rámci subetnických spoločenstiev taktiež reprodukuje značne veľký počet osôb, ktorí v dospelosti nemajú možnosť spoločensky sa vyrovnaf s inými osobami.
Exklúzia z hlavného spoločenského trendového prúdu – minorita na trendy a výzvy žiaduco nereaguje. V tomto zmysle akoby sa stotožnila so statusom bezmocne prizerajúcej sa.	Deficit novej životno-existenčnej stratégie – minorita dodnes nedokázala vynaložiť potrebné úsilie na to, aby verejnosti deklarovala novú stratégiu svojej existencie v 21. storočí. Naďalej prezentuje iba stratégiu odkázanosti na sociálne intervencie exekutívnych a samosprávnych inštitúcií.
Životná existencia v priestorovej exklúzii – s vysokým počtom afinitívneho zastupenia v segregovaných rurálnych getách-osadách, mestských štvrtiach, unimobunkových getách, ktoré sa spravidla nachádzajú v extravilánových častiach obcí a miest.	Deficit občianskych a politických inštitucionálnych elít – minorita dodnes nedokázala vytvoriť jednu štandardnú reprezentatívnu politickú stranu s volenými autoritami a ani mimovládnu neziskovú organizáciu, ktoré by mohli spoločne minoritné potreby a záujmy riešiť a hájiť dovnútra spoločenstva a navonok.
Nechcenosť – na celom území sú vo väčšej časti v obciach a mestách nechceným obyvateľstvom.	Status na národnom trhu práce – minimálny, takmer nulový. Až 97 % rómskej dospeléj populácie v produktívnom veku viac ako 19 rokov nepracuje, nedisponuje s uzatvorenou štandardnou pracovnou zmluvou.
Deficit príležitostí – napríklad ako ovplyvňovania exekutívnych politik prijímaných smerom k rómskej minorite, uplatnenia sa na trhu práce, prístupu k vzdelávacím, sociálnym, zdravotníckym, bankovým, právny, atď. službám a i.	Marginalizácia – až 97 % rómskej dospeléj populácie existencne žije v sociálno-ekonomickej degradovanosti, ktorej následkom je bieda.
Sociálna retardovanosť – oproti ostatným minoritám a väčšinovej populácie explicitne výrazná.	Status v národnej sociálnej sieti – až 97 % rómskej populácie je viac ako 19 rokov nepretržite odkázaná na dávky v hmotnej núdzi, ktoré, ako ukazuje prax, doteraz Rómov nemobilizovali k vstupu na trh práce, ale viac ich udržiavajú v kategórii nezamestnaných. Taktiež táto populácia je odkázaná na sociálne intervencie, ktoré, ako sa ukazuje, boli doteraz taktiež neúčinné.
Miera potenciálu ľudského kapitálu – až 97 % rómskej populácie žijúcej v segregovaných osadách nedisponuje takým ľudským kapitálom, ktorý by mohol byť použiteľný pre potreby vedomostnej ekonomiky.	
Miera individuálneho potenciálu – až 97 % Rómov absolvovalo povinnú školskú dochádzku na špeciálnych základných školách pre deti s mentálnym postihnutím.	

Zdroj: Loran, 2008, s. 70

Ako vidieť z vyššie uvedených charakteristických znakov slovenskej rómskej minority, v takomto multifaktoriálnom a multiaspektovom stave sociálni pracovníci už niekoľko rokov preberajú do svojej kurately sociálne a hmotne odkázaných rómskych klientov z osád, ktorým poskytujú potrebné sociálne, poprípade špecifické sociálne intervencie. V kontexte s uvedeným musíme však konštatovať, že doterajšia praktická sociálna práca, ktorej klientmi sú marginalizovaní a segregovaní Rómovia z osád, bola a zatiaľ je orientovaná najmä na poskytovanie okamžitej sociálnej charity za účelom zabezpečenia u nich rýchlej saturácie biologických a sociálnych potrieb (hladu, smädu, ošatenia, bývania, a i.). Problematika rozvoja ich individuálneho potenciálu, ľudského kapitálu pre potreby vedomostnej ekonomiky a následného uplatnenia sa na regionálnom či národnom trhu práce nebola a ani nie je predmetom pôsobenia sociálnej práce a ani andragogického pôsobenia. Napriek tomu, že práve sociálna andragogika ako subsystém andragogickej vednej disciplíny môže byť veľmi prospešná v realizácii edukačných, socializačných a resocializačných procesov sociálnej a andragogickej práce intencionálne a cielene zameranej na rozvoj osobnostného potenciálu Rómov. A práve v takýchto a podobných prípadoch sa dostávame do rozporuplných situácií, ktoré môžeme označiť z andragogického a sociálneho aspektu aj ako vzniknuté dilemy. V čom vzniknutá dilema spočíva? Na jednej strane naša spoločnosť vyvíja tlak na zodpovedné edukačné inštitúcie, aby pripravovali občanov pre život vo vedomostnej spoločnosti a čo najväčší počet z nich počas svojho života bolo zamestnateľných na trhu práce. Na druhej strane sektor vzdelávania, ktorý vykonáva i primárne a sekundárne vzdelávanie občanov po skončení povinnej školskej dochádzky, nám prichádza s údivom konštatovať, že školu nám každoročne opúšťajú Rómovia, z ktorých väčšia časť sa nevie podpísať ani súvisle a s porozumením prečítať písaný text. Taktiež po ukončení povinnej školskej dochádzky je ukončená aj ich edukačná trajektória. Túto problematiku znásobuje aj fakt, že súčasné vzdelávacie programy v odbornom vzdelávaní nepríťahujú rómsku populáciu a ani nie sú zamerané na potreby súčasnej praxe. Absolventi takýto škôl sa stávajú dlhodobo nezamestnanými. Jeden významný odborník na problematiku odborného vzdelávania na Slovensku, Ing. Anton Doktorov, PhD., k tejto predmetnej problematike uvádza, že *„Na Slovensku sa začína vyvíjať celková disproporcia medzi potrebami trhu práce a výstupmi zo vzdelávacieho procesu v odbornom vzdelávaní“* (Doktorov, 2004, s. 12). A tak, ako sme už spomenuli, zo sektora povinného školského vzdelávania Rómovia automaticky prechádzajú do sektora sociálnych vecí, ktorý im ďalších 50 rokov ich života poskytuje sociálne intervencie najmä v podobe poskytovania dávok v hmotnej núdzi. Namiesto toho, aby v priebehu

celého obdobia poberania dávok v hmotnej núdzi aktívne preukazovali, že si hľadajú uplatnenie na trhu práce a zvyšovali svoj individuálny potenciál. Celá tragédia tohto multidimenzionálneho a multifaktoriálneho problému spočíva v tom, že ak základnú školu opustí po 10 rokoch povinnej školskej dochádzky veľká skupina pologramotných rómskych občanov, nikto neberie takúto školu, tieto školy na zodpovednosť za to, že nepripravila týchto rómskych občanov pre aktívny život v dospelosti a potreby vedomostnej spoločnosti. Ich uschopňovanie pre vedomostnú ekonomiku a trh práce sa v súčasnosti začalo vyžadovať od sociálnych pracovníkov, ktorí ale nie sú v priebehu akademického vzdelávania andragogicky pripravovaní na edukatívnu sociálnu prácu s rizikovými skupinami obyvateľstva, resp. s marginalizovanou rómskou populáciou žijúcou v segregovaných osadách. K tomuto problému sa pridružuje aj fakt, že veľká časť absolventov magisterského, či bakalárskeho štúdia odboru Sociálna práca po ukončení akademického vzdelávania nemá záujem pracovať s rizikovými skupinami obyvateľstva, tobôž nie s Rómami z osád.

Záverom tejto prednášky chceme podotknúť, že aj napriek doteraz vynaloženému veľkému úsiliu na riešenie – nazvime to „rómskeho problému“ – sa v plnej nahote ukázalo, že jeho riešenie už nie je problémom ani tak odborným, ako skôr politickým. Chceme tým povedať, že práve vstupom politiky do riešenia predmetných rómskych problémov sa doposiaľ nepodarilo nastaviť parametre spoločenských programov pre vyvolanie žiaducich transformácií aspoň zvonku. Ale taktiež v plnej nahote sa ukázalo, že ani na začiatku 21. storočia rómska minorita nie je sama schopná vo vnútri existujúcich subetnických spoločenstvách uskutočniť potrebné transformácie na zmenu jej doterajšej existenčnej stratégie vo vedomostnej spoločnosti a uschopniť samu seba pre potreby trhu práce. Preto sa nám žiada aj z tohto miesta vyzvať všetkých ctených teoretických a praktických andragógov k tomu, aby nám z andragogickosociálneho hľadiska napomohli vyvolať potrebné zmeny v subetnických spoločenstvách rómskej minority. Z nášho pohľadu je to možné napríklad v troch rovinách:

- **V prvej rovine** – riešenie predmetných problémov vidíme prostredníctvom andragógov, ktorí sú členmi vládnych expertných skupín pre tvorbu exekutívnych dokumentov zameraných na vymedzenie paradigmy národných a európskych politik celoživotného vzdelávania. Tu očakávame, že andragógovia presadia do politik celoživotného vzdelávania aj ich zameranie na špecifickú cieľovú skupinu, a to rómsku minoritu.
- **V druhej rovine** – účasť andragógov vidíme v tom, že napomôžu zabezpečiť zaradenie témy, a to andragogicko-sociálnej práce s rizikovými skupinami obyvateľstva a najmä s rómskou minoritou do syláb príslušných predmetov

v rámci akademickej prípravy študentov v študijnom programe Andragogika, a to ako v bakalárskej, tak i magisterskej forme štúdia. Tým by sa umožnilo študentom už počas akademickej prípravy oboznámiť sa s problematikami rizikových skupín tak, aby po nástupe do praxe boli pripravení i na prácu s neúspešnou dospelou populáciou.

- **V tretej rovine** – vidíme účasť andragógov najmä v preferovaní ako jednej z foriem andragogicko-sociálnej práce so sociálne odkázaným obyvateľstvom, a to praktickú edukatívnu sociálnu prácu, ktorá podľa nášho názoru môže veľmi napomôcť v andragogickej príprave dospelých pre potreby trhu práce a život hodný človeka v kultúrne vyspelej spoločnosti.

Zoznam použitej literatúry

- DOKTOROV, A. 2007. Tvorba vzdelávacích programov v odbornom vzdelávaní pre automobilový priemysel. In *Manažment školy v praxi*. Odborný mesačník pre manažment škôl, školských a predškolských zariadení. Bratislava: IURA Edition, 2007, roč. 55, č. 10, s.12. ISSN 1336-9849.
- KOLEKTÍV AUTOROV. 2004. *The situation of Roma in on Enlarged European Union*. European Commision: DG ESA, 2004, 168 s. Bez ISBN.
- KOLEKTÍV AUTOROV. 2008. *Koncepcia výchovy a vzdelávania rómskych detí a žiakov vrátane rozvoja stredoškolského a vysokoškolského vzdelávania*. Vládny dokument. Bratislava: Ministerstvo školstva Slovenskej republiky, číslo materiálu: UV-5940/2008, 2008, 68 s. Bez ISBN.
- KOLEKTÍV AUTOROV. 2007. *Stratégia celoživotného vzdelávania a celoživotného poradenstva*. Vládny dokument. Bratislava: Ministerstvo školstva Slovenskej republiky, číslo materiálu: UV-6752/2007, 48 s. Bez ISBN.
- LORAN, T. 2008. Ľudský kapitál u marginalizovaných Rómov z aspektu edukácie a potrieb znalostného trhu práce. In *Národnostné a etnické menšiny na Slovensku 2007* (Ed.: G. Leles, K. Tóth). Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008, 245 s. ISBN 978-8089249-24-4.
- LORAN, T. 2006. Edukácia – rozhodujúci faktor nadobúdania, či formovania ľudského kapitálu. In *Zvyšovanie úrovne socializácie rómskeho etnika prostredníctvom systémov vzdelávania sociálnych a misijných pracovníkov a asistentov učiteľa*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie (Ed.: R. Rosinský). Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa: Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, 2006, 307 s. ISBN 80-8050-987-5.
- TOFFLER, A., TOFFLEROVÁ, H. 1995. *Creating a new civilization*. Atlanta: Turner Publishing, 1995, 120 s. ISBN 80-85741-15-6.